

edebiyatın izinde
EDEBİYAT ve GÜNDELİK HAYAT

Yayına Hazırlayanlar

DİDEM ARDALI BÜYÜKARMAN

SEVAL ŞAHİN

TÜLİN URAL

BANU ÖZTÜRK

Bağlam Yayınları 486
İnceleme-Araştırma 322
ISBN 978-605-9911-80-1

Edebiyatın İzinde / Edebiyat ve Gündelik Hayat
Yayına Hazırlayanlar:
Didem Ardalı Büyükarman - Seval Şahin - Tülin Ural - Banu Öztürk

© Bağlam Yayıncılık

Birinci Basım: Kasım 2021
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Kapak Görseli: The Getty Research Institute
Pierre de Gigord Koleksiyonu / "Çay İçen Aile" / 1890
Baskı: Umut Kağıtçılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
Fatih Cad. Yüksek Sok. No: 11/1 Başakhan Merter/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 44685
Matbaa Sertifika Numarası: 45162

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Didem ARDALI BÜYÜKARMAN - Seval ŞAHİN -
Banu ÖZTÜRK - Tülin URAL..... 7

Bölüm I: OSMANLI'DAN ERKEN CUMHURİYET'E EDEBİYAT VE GÜNDELİK HAYAT

GÜNDELİK HAYAT TARİHİNE KAYNAK OLARAK POPÜLER ROMANLAR

Ali Şükrü ÇORUK..... 13

İMPARATORLUĞUN GÜNBATIMINDA MELANKOLİ: SERVET-İ FÜNÛN'UN GÜNDELİK HAYATI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Ekrem İŞİN..... 23

BEYOĞLU SIRLARI: 'ESRARLI' İSTANBUL ROMANLARINA KARAMANLICA BİR GİRİŞ

Şehnaz ŞİŞMANOĞLU ŞİMŞEK..... 33

PERA'DA BİR GAVROŞ

Sevan DEĞİRMENCİYAN..... 41

İLERLEMECİ İDEOLOJİNİN GÜNDELİK HAYAT ELEŞTİRİSİ: ÖMER SEYFETTİN ÖRNEĞİ

Veli UĞUR - Kübra KURU 46

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ POPÜLER ROMANINDA GÜNDELİK HAYATIN TEMSİLİ

Tülin URAL..... 56

Bölüm II: PANELLER

PANEL I: KURGUDA GÜNDELİK HAYAT I

Gül İREPOĞLU - Fatma BARBAROSOĞLU -
Oya BAYDAR - Ali Şükrü ÇORUK..... 67

PANEL II: KURGUDA GÜNDELİK HAYAT II

Zeynep KAÇAR - Banu ÖZYÜREK -

Murat ÖZYAŞAR - Ömer TÜRKES.....87

Bölüm III: ÇAĞDAŞ EDEBİYAT VE GÜNDELİK HAYAT

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA ADANA'DA

GÜNDELİK HAYAT: REŞAT ENİS VE *TOPRAK KOKUSU*

Sema ÇETİN BAYCANLAR..... 103

BEHÇET NECATİGİL'İN ŞİİRLERİNDE GÜNDELİK HAYAT

Hilmi TEZGÖR..... 113

KABUK'TAKİ FARKLI BEDENLER VE DENEYİMLER

İÇERİSİNDE TRANS GÖRÜNÜRLÜĞÜ

Sevcan TİFTİK..... 121

ANKARA'NIN DUYGUSAL TARİHİ'NE GİRİŞ: ARTIK KİMSE

KİMSEYLE KARŞILAŞMIYOR

Hakan KAYNAR..... 128

Bölüm IV: KAYNAKÇA

YENİ TÜRK EDEBİYATINDA “EDEBİYAT VE GÜNDELİK

HAYAT” ÜZERİNE BİR LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Zühal GÜLDAŞ..... 149

YAZARLAR HAKKINDA207

ÖNSÖZ

“Sokak ilginçliğini yitirdiğinde, gündelik hayat da önemini yitirir.”

Henri Lefebvre*

“Edebiyatın İzinde” üst başlığı ile yayınlanan serinin beşinci kitabına ulaştık. Bu kitabın temeli 22-23 Kasım 2019 da Aynalıgeçit’de gerçekleştirildiğimiz “Edebiyat ve Gündelik Hayat” sempozyumuna dayanıyor.

İlki 2012’de “Edebiyatın Üvey Evladı: Polisiye Sempozyumu” ile başlayan sempozyum serisi, konuşmaların kitap olarak yayınlanma serüveni ile devam etti: “Türkçe Edebiyatın Hayalperver Çocuğu: Fantastik ve Bilim Kurgu”, “Edebiyat ve Delilik” ve son olarak 2019’da “Edebiyat ve Coğrafyalar”. Bu yıl ise “Edebiyat ve Gündelik Hayat” sempozyumunun kitabı ile okuyucuyla buluşuyoruz

Yüz yüze gerçekleşen son sempozyum, yaşantımıza aniden giren COVID-19 küresel salgını öncesiydi. 2020 Mart sonrası evlere kapanacağımızı, hayatlarımızın daha önce deneyimlemediğimiz yeni bir mecraya evrileceğini bilmiyorduk. Gündelik hayat bizim için sokakta akan bir pratikti. Gündelik hayatlarımızda “yüz yüze” ve “online” tabirleri yoktu. En önemlisi yüzlerimizde maske, mekanlara girişte okutmak zorunda olduğumuz HES kodları yoktu. Bu açıdan bu kitap çok ilginç bir milada eşlik ediyor. Pandemi öncesi dünyayı, gündelik hayatı ve edebiyatı yansıtıyor.

Kitap, sempozyumda sunulan bildiriler arasından seçilen metinlerden, daha önce yayınlanmış ancak edebiyat ve gündelik hayat konusunu merkezine alan böyle bir kaynak kitabın içinde yeniden yer almasının iyi olacağını düşündüğümüz yazılardan, sempozyumdaki panellerin deşifrelerinden ve özellikle yeni Türk edebiyatı sahasında yardımcı olacağını düşündüğümüz edebiyat ve gündelik hayat kaynakçasından meydana gelen dört bölümden oluşmakta.

Kitabın ilk bölümünün başlığı “Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet’e Edebiyat ve Gündelik Hayat” ve adından anlaşılacağı üzere Osmanlı’dan erken Cumhuriyet’e edebiyat ve gündelik hayat konusunu ele alan yazı-

* Henri Lefebvre, *Gündelik Hayatın Eleştirisi 2 Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri*, çev. Işık Ergüden, (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2010), s.327.

lardan oluşuyor. Ali Şükrü Çoruk'un kaleme aldığı yazı ile açılan bölüm, Çoruk'un "Edebiyat bir bilgi kaynağı veya bilgi üretimine yardımcı bir sanat dalı olabilir mi?" sorusuna cevap arıyor ve Peyami Safa'nın Server Bedi müstearı ile kaleme aldığı *Zıptıkçılar* romanı çerçevesinde popüler edebiyat örneklerinin gündelik hayatı nasıl yansıttıklarını inceliyor. Ekrem Işın yazısında, 19. yüzyıl bitiminde Servet-i Fünûn dönemi edebiyatına melankoli kavramı çerçevesinde yaklaşıyor. Modernleşmeyle hızlanan gündelik hayat ritminin dönüşüm odağındaki özne üzerinde yarattığı negatif etkiyi Servet-i Fünûn roman kahramanları üzerinden tartışıyor. Şehnaz Şişmanoğlu Şimşek, Karamanlıca yani Yunan harfli Türkçe yazınlanmış *Beyoğlu Sırları* romanını konu edindiği yazısında, Türk edebiyat tarihi çevrelerinde çok da bilinmeyen bu anlatıda İstanbul'un aynı dönem yazılmış Türkçe romanların aksine güzelliği, etkileyiciliği ile değil uzaklaşılması ve kaçınılması gereken distopik bir mekân olarak nasıl temsil edildiğini irdeliyor. Sevan Değirmenciyan ise tiyatrocu, mizah yazarı, gazeteci Yervant Tolayan'ın, edebi çevrelerde bilinen adıyla Gavoroche (Gavros)'un, 20. yüzyıl başı İstanbul'unun eğlence hayatına dair ayrıntılı ve daha önce değinilmemiş ilginç bilgiler sunan *İdealin Peşinde* romanını inceliyor. *İdealin Peşinde*, Hristiyanların Paskalya öncesindeki oruç başlamadan yaptıkları şölenin 20. yüzyıl İstanbul'unda nasıl bir öneme sahip olduğunu ve bugün artık kentin gündelik hayat pratiğinden ve kamusal alanından çekilmek zorunda kalmış yaşamları göstermesi bakımından çok ilginç bir roman. Veli Uğur ve Kübra Kuru, Ömer Seyfeddin üzerine yapılan çalışmalarda bir nevi sessiz kalınan, üzerine çok düşünülmeyen millet olma hayalinin dışında dönemin toplumsal yaşantısının ayrıntılarını eserlerine nasıl yansıttığını incelediler. Bu bölümün son yazısı olan "Erken Cumhuriyet Dönemi Popüler Romanında Gündelik Hayatın Temsili" metninde Tülin Ural, edebiyat tarihlerinde popüler roman yaftası ile değersizleştirilen eserlerin, gündelik hayatın temsili noktasında ne kadar iyi kaynaklar olabileceğini ele aldı.

Kurgu eserlerinde yazarların gündelik hayatı nasıl kullandıklarının tartışıldığı paneller, kitabın ikinci bölümünü oluşturuyor. Sempozyum esnasında yazarların okurlarıyla buluşmasını çok önemsiyoruz. Yapmış oldukları konuşmaları da deşifre ederek yazıya aktarmak bu buluşmaların yok olmasını engellemesi noktasında çok değerli. "Kurguda Gündelik Hayat I" başlığı altında biraraya gelen ilk panelin konuk yazarları: Gül İrepoğlu, Fatma Barbarosoğlu ve Oya Baydar'dı. Bu panelin moderatörlüğünü Ali Şükrü Çoruk yaptı. Tarihi olaylardan ve şahsiyetlerden beslenen ve dönem atmosferini eserlerine incelikte aktaran yazar Gül İrepoğlu,

romanlarını kurgularken gündelik hayatın izlerini nasıl sürdürdüğünü, nelere dikkat ettiğini ve kahramanlarını kurgularken gerçekçi atmosferi nasıl yakaladığını anlattı. Fatma Barbarosoğlu konuşmasının merkezine 2004 tarihli *Hiçbiryer* romanını aldı. Türk edebiyatında gündelik hayat üzerine kavramsallaştırmalar henüz yeterince işlenmediği için bugünden geriye fazlasıyla nostaljik metinler üretilmesini eleştiren Barbarosoğlu, eserlerinde gündelik hayatın, sıradanın içindeki fevkaladelik olarak yer aldığını söyledi. Oya Baydar da eserlerinde özellikle kendi bildiği, yaşadığı, tanıdığı yaşamları anlattığını, ancak böyle kurgusal metinler ürettiğini ve gündelik yaşamın çeşitli boyutlarını içermeyen bir şey yazamadığını belirtti. “Kurguda Gündelik Hayat II” panelinin konuk yazarları Zeynep Kaçar, Banu Özyürek ve Murat Özyaşar oldu. Bu panelin moderatörlüğünü edebiyatın izinde serimizin başından beri yanımızda olan, bizi destekleyen ve katkı sağlayan Ömer Türkeş yaptı. Türkeş giriş konuşmasında, romanlarda yazarların özellikle gündelik hayat ayrıntıları ile gerçekliği yakaladıklarını belirtip okuyucuya en tuhaf, en saçma, en gerçeklikten ve inandırıcılıktan uzak gelecek eserlerden *Metamorfoz* ve *Yüzüklerin Efendisi* romanlarında, yazarların gündelik hayatın ufak ayrıntıları ile okuyucuyu metne nasıl çektiklerinden söz etti. Zeynep Kaçar, öncelikle tiyatro oyuncusu ve yazarı olarak “Gündelik hayat sanatsal bir estetikle anlatılabilir mi?” sorusunu kendine sorduğunu ve özellikle kadın karakterlerini yaratırken gündelik hayatta kadınların neler yaptığını sanatsal bir biçimde, tiyatronun kurallarına uyararak anlatmanın peşine düştüğünü anlattı. İlk romanı *Kabuk*’u yazarken temel hedefinin gündelik hayatın derinliklerinde neler olduğunun ortaya çıkarılmasına ve kurguda nasıl verebileceğine odaklandığını belirtti. Banu Özyürek ise konuşmasında şimdiye kadar kendisine okuyuculardan gelen temel sorunun yarattığı karakterlerin neden gündelik hayatın içinde olmadığı ve bu hayattan kaçmayı tercih ettikleri yönünde olduğunu söyledi. Eserlerini “Acaba gündelik hayattan kaçmak mümkün mü?” sorusu çerçevesinde nasıl kurguladığını anlattı. Konuşmasını gündelik dil üzerine, gündelik dilin macerası, macerası ve geldiği konum üzerine yapan Murat Özyaşar, “Kalan” hikâyesinde anlattığı Dünya Ana’nın “Kimsiz kaldım, kimsiz kaldım” cümlesinde düşen “se” hecesi etrafında gündelik dil ve politika konusunu değerlendirdi ve Diyarbakır’ın meşhur Avarelerinden örnekler verdi.

Kitabın “Çağdaş Edebiyat ve Gündelik Hayat” başlığını taşıyan üçüncü kısmının ilk yazısı Sema Çetin Baycanlar’a ait. Baycanlar yazısında, II. Dünya Savaşı yıllarındaki Adana’yı *Toprak Kokusu* eserinde gündelik hayat çerçevesinde anlatan Reşit Aygen üzerine eğildi. Hilmi Tezgör,

Behçet Necatigil'in şiirlerinde gündelik hayatın izlerini aradı. Sevcan Tiftik, Zeynep Kaçar'ın *Kabuk* romanından ve Efsun karakterinden yola çıkarak gündelik hayatta translara yönelik şiddeti, fobiyi, trans cinayetlerini ve intiharları anlattı. Bu bölümde son olarak Hakan Kaynar, Ankara'nın duygusal tarihine bir giriş yaptı. "Bilinçle oluşturulmuş bir çevre olarak bir şehir, başkent Ankara sakinlerinin davranışlarını, duygularını nasıl etkiler?" sorusu çerçevesinde İlhan Tarus, Sevgi Soysal ve Barış Bıçakçı romanlarını yan yana getirdi.

Kitabın dördüncü kısmı tüm serilerimizde yer verdiğimiz "Kaynakça" kısmı. Zühal Güldaş, yeni Türk edebiyatında edebiyat ve gündelik hayat üzerine bir literatür hazırladı. Son olarak kitabın oluşmasına katkı sağlayanların hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler için kitabın sonuna kısa öz geçmişler ekledik. Panellerin deşifrelerinde ise Yıldız Teknik Üniversitesi öğrencileri; Esra Çelik, Samed Yavuz, Ahmet Hakan Kara, Mustafa Ömer Yazıcı ve Onur Üney bize yardımcı oldular.

"Edebiyatın İzinde" adını verdiğimiz ve yılda bir kere yayınlanan serinin beşincisini pandeminin zor günlerinde hazırladık ve sizlerle paylaşabildiğimiz için çok mutluyuz.

Bağlam Yayınları'yla ortak bir hayalin ürünü olan bu projeye her aşamadaki desteklerinden dolayı Bağlam Yayınları'na ve çalışanlarına teşekkürü borç biliriz.

Didem ARDALI BÜYÜKARMAN

Seval ŞAHİN

Banu ÖZTÜRK

Tülin URAL

Bölüm I

OSMANLI'DAN ERKEN CUMHURİYET'E EDEBİYAT VE GÜNDELİK HAYAT

GÜNDELİK HAYAT TARİHİNE KAYNAK OLARAK POPÜLER ROMANLAR

*Ali Şükrü ÇORUK**

“Edebiyat bir bilgi kaynağı veya bilgi üretimine yardımcı bir sanat dalı olabilir mi?” Bu soru, başta edebiyat teorisi olmak üzere pek çok alanda uzun yıllardır sorulan ve üzerinde net bir sonuca varılamayan sorulardan ve sorunlardan birisidir. Kuşkusuz bu tartışmalarda edebiyatın, hayattan hareket etmekle beraber yansıtmaya yahut yeniden yaratıma dayalı bir sanat dalı olmasının payı büyüktür. Başka bir deyişle edebiyat hayatın etkilenmekle birlikte, bazen sanatçının bile takip edemeyeceği bir yaratım süreci sonunda ortaya çıkmaktadır. Tecrübeye ve gözleme dayalı bilim dalları ile birlikte düşünüldüğünde sanat eseri-bilgi ilişkisi de soru işaretlerini ister istemez beraberinde getirmektedir. Elbette başta sordüğümüz sorunun cevabı net olarak verilemese de kimi edebiyat ürünlerinin, özellikle modernitenin ve bir nevi aydınlanma felsefesinin ürünü olan romanın, var olan bilgiyi topluma ulaştırma aracı olmanın yanında, çeşitli bilim dalları tarafından bilgi üretiminde kullanılmaya müsait ciddi malzemeler içerdiği de bir gerçektir. Nitekim edebiyatın, özelde romanın başta tarih, psikoloji ve felsefe olmak üzere sosyal bilimlerle kurduğu bu ilişkinin karşılıklı olduğunu ve bu durumun her iki taraf için de imkân zenginliği sağladığını unutmamak gerekiyor.

Ayrıca biliyoruz ki edebiyat ile hayat arasındaki ilişki karşılıklıdır. Edebiyat ister bireysel ister toplumsal olsun hayattan beslenirken aynı zamanda hayatı da besler. Elbette bu karşılıklı beslenme ve etkileşim sanatkârların edebiyat yaklaşımları, hayat karşısındaki tutumları, gözlem yeteneği, odaklanma ve ayıklama tercihleri, harici âlemin, mekânın eserlerde dekoratif yahut dramatik tarzda yer almasına bağlı olarak değişiklik gösterdiği gibi toplumun edebiyat ürünlerine yaklaşımıyla yahut sanatkârın yazdığı eser neticesinde toplumdan beklediği tavır değişikliğinin toplumda ne derecede karşılık bulduğuyla da yakından ilgilidir. Sözünü ettiğimiz bu karşılıklı etkileşimi kurmacaya dayalı edebiyat ürünleri üzerinden takip etmek istediğimizde karşımıza çıkacak olan türler ise diğerlerine oranla elbette roman ve hikâye, bu yazının konusu özelinde ise

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.